

Wykaz dokumentacji archeologicznej dotyczącej ulicy Głębokiej, dostępnej w Archiwum Działu Archeologii Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie oraz w Archiwum Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Bielsku-Białej, na której podstawie sporządzono ekspertyzę:

Wiesław Kuś

2000 „Wyniki nadzoru archeologicznego prowadzonego podczas prac ziemnych związanych z wykonywaniem sieci energetycznej w rejonie Starego Miasta w Cieszynie- ul. Sejmowa, Głęboka, Stary Targ, ul. Fredry”.

Mikołaj Ostrowski

2014 „Sprawozdanie z przeprowadzonych ratowniczych badań archeologicznych na Placu Świętego Krzyża w Cieszynie na podstawie pozwolenia konserwatorskiego nr 27/2014 z dnia 14.04.2014”.

Ilona Smajek-Mądrzycka

2015 „Wyniki prac archeologicznych przeprowadzonych w Cieszynie w ramach projektu „Uporządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracji cieszyńskiej (Pozwolenie nr 309/2013)”.

Alan Jaskot

2016 „Opracowanie z badań archeologicznych na Pl. Dominikańskim, Pl. Św. Krzyża oraz nadzoru na ul. Głębokiej w Cieszynie ST. 13 (AZP 109-44/17)”.

Zofia Jagosz-Zarzycka

2017 „ Sprawozdanie końcowe z nadzoru archeologicznego prowadzonego w trakcie przebudowy sieci wodociągowej w śródmieściu Cieszyna w latach 2012-2013”;

2017 „Sprawozdanie końcowe z nadzoru archeologicznego prowadzonego w trakcie przebudowy sieci gazowej wraz z przyłączami w Cieszynie przy ul. Głębokiej w 2013 i 2014 roku”.

2019 „Sprawozdanie końcowe z nadzoru archeologicznego prowadzonego w trakcie budowy sieci ciepłej rozdzielczej w ulicy Głębokiej i Menniczej wraz z przyłączami do budynków przy ulicy Głębokiej i Olszaka w Cieszynie”.

Fotografie użyte w tekście opracowania pochodzą z dokumentacji archeologicznych poszczególnych autorów.

Wyniki badań i nadzorów archeologicznych istotnych dla planowania rewitalizacji ulicy Głębokiej w Cieszynie

I Rejon Pl. Św. Krzyża

1. Badania Ilony Smajek-Mądrzyckiej OPPIDUM w trakcie budowy kanalizacji w roku 2014

Kanalizację w rejonie Placu Św. Krzyża prowadzono od ulicy Głębokiej w kierunku kościoła p.w. św. Marii Magdaleny, w odległości około 2m na wschód od kamienicy ul. Głęboka 3. W trakcie montażu studni kanalizacyjnej w niewielkiej odległości od kamiennego postumentu krzyża, odsłonięto pozostałości dawnego cmentarza przykościelnego (fot. 1, 2).

Fot. 1, 2. Widok ogólny na miejsce odkrycia dwóch jam grobowych w trakcie badań I. Smajek

W wykopie o wym. ok. 2,5m x 1,6m i głębokości ok. 1,4m, w odległości ok. 13m od północnej ściany kościoła, natrafiono na dwie jamy grobowe słabo oddzielające się na tle żółtego, lessowego calca. Groby zorientowane były na osi W-E i posiadały ciemnożółto-brązowe wypełnisko. Strop jam grobowych dało się zauważyć w profilu W na głębokości ok. **0,7-0,8m**. W obu grobach stwierdzono występowanie pojedynczych kości ludzkich. W grobie nr 1 znaleziono niewielki fragment kości i drobny fragment ceramiki średniowiecznej z ok. XIV - XV wieku, zaś w grobie nr 2 odkryto fragment kości udowej wraz z nasadą. Zachodnie partie grobów znajdowały się poza granicą wykopu.

W efekcie odkryć nakazano wstrzymanie kolejnych prac ziemnych do czasu przeprowadzenia badań ratowniczych w zakresie ustalonym ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Badania wykonał Mikołaj Ostrowski ARCHEMIK, a wyniki tych prac zamieszczono w opracowaniu analizowanym poniżej.

2. Badania Mikołaja Ostrowskiego- kontynuacja badań I. Smajek w roku 2014

W trakcie dalszych badań we wschodniej części placu, archeolodzy odkryli i zadokumentowali dwa pierwsze pochówki oraz kolejne dwa zlokalizowane bliżej kościoła (patrz: pomiar sytuacyjny obiektów archeologicznych, plan nr 1). W wyniku poszerzenia wykopu na zachód, odsłonięto piąty grób, znajdujący się nad grobami 1 i 2, ze słabo zachowanymi kośćmi ludzkimi. Jedynym jego wyposażeniem był mosiężny medalik, kształtem zbliżony do koła o średnicy 3,5cm, z wizerunkiem na awersie Matki Boskiej z dzieciątkiem i na rewersie- Trzech Króli, datowany na XVI w. Po wyeksplorowaniu grobu nr 5, odkryto głębiej posadowione groby 1-4. Znaleziono w nich raczej słabo zachowane szkielety.

. Dostępne materiały graficzne i opisowe z badań informują, że:

- grób 1 spoczywał na głębokości 293,40-293,44m n.p.m. Analiza antropologiczna wykazała, że był to grób kobiety *adultus* (wiek dorosły od 22 do 30-35 lat);
- grób 2 spoczywał na głębokości 293,17-293,22m n.p.m. Analiza antropologiczna wykazała, że grób zawierał szczątki dwóch dorosłych kobiet i dziecka 4-5 lat;
- grób 3 spoczywał na głębokości ok. 293,46m n.p.m. Analiza antropologiczna: prawdopodobnie mężczyzna *adultus*, przyżyciowa wysokość ciała: 170-175cm;
- spąg grobu 4 zalegał na głębokości 292,87, strop: 293,37m n.p.m. Znaleziono w nim szczątki dorosłego mężczyzny;
- grób 5 spoczywał na głębokości 293,20-292,95m n.p.m. Płeć: prawdopodobnie kobieta; wiek: *maturus* (wiek dojrzały od 35 do 50-55 lat), przyżyciowa wysokość ciała: 169-170cm.

Przyjmując, że poziom nawierzchni to ok. 294,60-294,70m n.p.m., pochówki znajdowały się poniżej **1,2m** głębokości. Wyniki badania antropologicznego sugerują, że na badanym fragmencie cmentarza pogrzebano osoby świeckie, kobiety i dzieci oraz mężczyzn, być może zmarłych w okresie epidemii. Nie można wykluczyć, iż znalezione groby należą do rodzin donatorów klasztoru. Brak jednoznacznych elementów wyposażenia pochówków 1-4 uniemożliwia określenie dokładnego okresu, w którym spoczęły w ziemi, tym bardziej, że rzędowe ułożenie grobów znane jest od średniowiecza.

Fot. 3, 4. Poziom oraz profil W odkrytego muru klasztornego

W trakcie eksploracji grobów, archeolodzy odkryli również fragment muru klasztornego, oddzielającego cmentarz od ul. Głębokiej (fot. 3, 4), niestety w sprawozdaniu z badań nie został zamieszczony plan geodezyjny odkrytego reliktu. Zarejestrowany mur klasztorny znajdował się w północnej krawędzi wykopu, jego bieg prawdopodobnie ustalały frontowe ściany kamienic nr 3 i 5. Sondaż wykonany w profilu W wykazał, iż mur jest bardzo płytko posadowiony, jego szerokość wynosi 1,0m. Zinwentaryzowany został odcinek 2m. Trudno natomiast określić poziom stropu obiektu względem nawierzchni. Jest wielce prawdopodobne, że zalega na głębokości do 0,5m.

3. Badania Alana Jaskoła w trakcie budowy sieci ciepłej w obrębie Pl. Św. Krzyża w roku 2015

Na trasie budowy ciepłociągu, w obrębie interesującego nas terenu, odkryte zostały trzy obiekty kamienne: fundament wejścia głównego (M07), fundament pod postument św. Krzyża (M08) i relikty muru odgradzającego plac od ulicy (M09) oraz siedem pochówków szkieletowych (groby 19-23) (patrz: plan nr 2).

Charakterystyka odkrytych obiektów:

Fundament wejścia głównego (M07)

- Cokół zbudowany z kamienia wapiennego, wątek mieszany, na zaprawie wapienno-piaskowej;
- Niwelacje: 294,27-293,11m n.p.m.;
- Wymiary: 12,18m x 0,51m x 1,00m, grubość 0,51m;
- Cokół spoczywa bezpośrednio pod utwardzeniem placu.

Fot. 5. Fragment fundamentu przy wejściu głównym do kościoła parafialnego

Fundament pod postument św. Krzyża (M08)

Fot. 6. Poziom pierwotnego fundamentu krzyża

- Fundament ceglano-kamienny, wątek mieszany, na zaprawie wapienno-piaskowej;
- Niwelacje: 293,91-293,21m n.p.m.;
- Wymiary: 1,05m x 0,77m x 0,70m, grubość 0,77m, zachowanych 6 warstw cegieł;
- Fundament spoczywa ok. **0,2m** poniżej obecnego poziomu utwardzenia. Jest to pierwotna lokalizacja pomnika, stojącego aktualnie przy kaplicy bocznej kościoła.

Mur odgradzający plac od ulicy (M09)

- Fundament kamienny na zaprawie wapienno-piaskowej, płytki i zniszczony wkopami innych instalacji;
- Niwelacje: 293,23-293,75m n.p.m.;
- Wymiary: 0,78m x 0,68m x 0,31m, grubość: 0,68m;
- Spoczywa bezpośrednio pod utwardzeniem placu.

Grób nr 19

- Pochówek odkryty na poziomie 292,63-292,37m n.p.m.;
- Stopień zachowania kości dobry, czaszka- cała;
- Pochowany na osi W-E, w układzie anatomicznym na plecach z rękami wzdłuż osi ciała, obie dłonie ułożone na miednicy;
- Analiza antropologiczna: osobnik płci męskiej, dorosły 35-55 lat, ok. 172-175cm;
- Brak zabytków towarzyszących;
- Komentarz: w dokumentacji nie zawarto profili W i E, dzięki, którym można by stwierdzić na jakiej głębokości zalegał pochówek. Wg dostępnego profilu E (nr 17) zadokumentowanego w załomie wykopu, strop wykopu był na poziomie 294,25m n.p.m., spąg: 292,35m n.p.m. Pochówek zalegał zatem **1,62m** poniżej obecnego poziomu nawierzchni placu.

Fot. 8. Grób nr 19, poziom

Grób nr 20

- Pochówek odkryty na poziomie 292,76-292,49m n.p.m.;
- Stopień zachowania kości dobry, czaszka w profilu- nie eksplorowano;
- Pochowany na osi W-E, w układzie anatomicznym na plecach z rękami wzdłuż osi ciała, obie dłonie ułożone na miednicy;
- Analiza antropologiczna: osobnik płci prawdopodobnie żeńskiej, dorosły, ok. 168-172cm;
- Brak zabytków towarzyszących;
- Komentarz: na zdjęciu strzałka wskazuje południe. Brak profili jamy grobowej. Wg dostępnego profilu E (nr 17) zadokumentowanego w załamie wykopu, strop wykopu był na poziomie 294,25m n.p.m., spąg: 292,35m n.p.m. Pochówek zalegał zatem **1,49m** poniżej obecnego poziomu nawierzchni placu.

Fot. 9. Grób nr 20, poziom

Grób nr 21

- Pochówek odkryty na poziomie 292,76-292,67m n.p.m.;
- Stopień zachowania kości dobry, szkielet fragmentaryczny w zaburzonym układzie anatomicznym;
- Pierwotne złożenie na osi W-E, prawdopodobnie w układzie anatomicznym;
- Analiza antropologiczna: osobnik płci prawdopodobnie męskiej, dorosły 30-50 lat, ok. 168-171cm;
- Brak zabytków towarzyszących;
- Brak profili jamy grobowej. Wg dostępnego profilu E (nr 17) zadokumentowanego w załomie wykopu, strop wykopu był na poziomie 294,25m n.p.m., spąg: 292,35m n.p.m. Pochówek zalegał zatem **1,49m** poniżej obecnego poziomu nawierzchni placu.

Fot. 10. Grób nr 21, poziom

Grób nr 22

- Pochówek odkryty na poziomie 292,30-292,23m n.p.m.;
- Stopień zachowania kości dobry, czaszka- cała;
- Pochowany na osi W-E, w układzie anatomicznym na plecach z rękami wzdłuż osi ciała, obie dłonie ułożone na miednicy;
- Analiza antropologiczna: osobnik płci męskiej, dorosły 30-40 lat, ok. 169-171cm, obecne kości innego osobnika;
- Zabytki towarzyszące: medalik z fragmentem nici złożony w dłoni;
- Brak profili jamy grobowej. Wg dostępnego profilu E (nr 17) strop wykopu był na poziomie 294,25m n.p.m. Pochówek zalegał zatem **1,95m** poniżej obecnego poziomu nawierzchni placu.

Fot. 11. Grób nr 22, poziom

Grób nr 23

Fot. 12. Grób nr 23, poziom

- Pochówek odkryty na poziomie 292,72-292,55m n.p.m.;

- Stopień zachowania kości dobry, czaszka zniszczona w czasie eksploracji;
- Pochowany na osi W-E, w układzie anatomicznym na plecach. Lewa ręka zgięta w pół i ułożona na brzuchu, prawa ułożona wzdłuż ciała, stopy w profilu;
- Analiza antropologiczna: osobnik płci żeńskiej, dorosły 30-40 lat, ok. 161-164cm;
- Brak zabytków towarzyszących;
- Brak profili jamy grobowej. Wg dostępnego profilu E (nr 18) strop wykopu był na poziomie 294,11m n.p.m. Pochówek zalegał zatem **1,39m** poniżej obecnego poziomu nawierzchni placu.

Grób nr 24/1 i 24/2

- Pochówki odkryte na poziomie 292,57-292,68m n.p.m.;
- Stopień zachowania kości zły, fragmentaryczny i niekompletny, zachowane negatywy niektórych kości;
- Pochowane prawdopodobnie na osi W-E, w układzie anatomicznym na plecach. Złożone do jamy grobowej prawdopodobnie w tym samym czasie;
- Analiza antropologiczna: osobnicy płci żeńskiej oraz męskiej, dorośli M 30-40 lat i K 20-30 lat;

Fot. 13. Grób nr 24/1 i 24/2, poziom

- Brak profili jamy grobowej. Wg dostępnego profilu E (nr 17) strop wykopu był na poziomie 294,25m n.p.m. Pochówek zalegał zatem **1,68m** poniżej obecnego poziomu nawierzchni placu.

Pochówki odsłonięte w trakcie badań, wydatowano na okres nowożytny.

Plan zbiorczy obiektów i grobów, które eksplorowano na Pl. Św. Krzyża w latach 2014-2015 zamieszczony jest na planie nr 3.

II Ulica Głęboka od Rynku do Starego Targu (nr 1-14)

Najstarsza dostępna dokumentacja z nadzoru archeologicznego ulicy Głębokiej wykonana została w roku 2000, przez Wiesława Kusia nadzorującego budowę sieci energetycznej. Prace montażowe były prowadzone wzdłuż pierzei północnej, przy krawędzi chodnika, na niewielkiej głębokości ok. 0,5m. Naruszały nawarstwienia głównie

nowożytnie. Na omawianym odcinku ulicy odsłonięto deski poziomo kładzione, wzmacniane palikami. Wydaje się, że konstrukcja stanowiła umocnienie chodnika i pochodziła z pocz. XX wieku, kiedy podwyższono ulicę do poziomu współczesnego. Odsłonięto również sklepienie piwnicy (wnętrze o wym. 3 x 3m) należącej do kamienicy nr 12, wysuniętej poza obrys budynku w kierunku południowym. O innych odkryciach autor nie informuje.

Kolejne dokumentacje wykonane zostały w trakcie budowy sieci gazowej w 2013 roku (nadzór Z. Jagosz-Zarzyckiej), kanalizacji w latach 2013-2014 (nadzór Ilony Smajek-Madrzyckiej OPPIDUM) oraz sieci ciepłej w 2015 roku (nadzór A. Jaskota). Wszystkie te inwestycje przyczyniły się do odsłonięcia fundamentów tzw. Diabelskich Podcieni oraz wyburzonych w 1912 roku fasad kamienic usytuowanych naprzeciwko Placu św. Krzyża.

Na pierwszy mur nieistniejącej kamienicy natrafiono w odległości ok. 5m od narożnika kamienicy nr 4, przy montażu sieci gazowej. Inwestycja nie wymagała interwencji w głębsze partie fundamentu, dlatego mur zachowano (fot. 14, 15). Jego strop uchwycono 0,6m poniżej aktualnego poziomu.

W trakcie budowy kanalizacji w roku 2014, w wykopie liniowym prowadzonym od ulicy Sejmowej do Rynku, przy narożniku kamienicy nr 6 natrafiono na fundament podcieni. Został on w całości uwidoczniiony w profilu północnym wykopu (fot. 16, 17). Mur o szerokości 2,4m (na poziomie posadowienia 2,20m), wykonany był z kamienia łamanego wapiennego i piaskowca na zaprawie. Strop odkryto na głębokości 0,6m pod współczesną kostką i betonem, spąg zalegał na głębokości 1,8m. Na zachowanej stratygrafii wokół obiektu można było wydzielić kilka warstw, m.in. na głębokości 0,8m

warstwę dawnej nawierzchni z otoczków ułożonych na sztorc. Calec osiągnięto na głębokości 1,4m od aktualnego poziomu.

Fot. 14, 15. Fundament zachodni nieistniejącej ściany kamienicy przy Diabelskich Podcieniach w roku 2013.
W tle narożnik kamienicy nr 4 i ul. Olszaka.

Fot. 16, 17. Mur kamienny przed kamienicą nr 6- relikty tzw. Diabelskich Podcieni w roku 2014

Po raz drugi, ten sam obiekt odkryto w trakcie budowy sieci ciepłej w ramach inwestycji „Likwidacja niskiej emisji w Śródmieściu Cieszyna- projekt KAWKA”. Ze

względu na kolizję z przebiegiem ciepłociągu, po konsultacjach z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Katowicach, Delegatura w Bielsku-Białej, mur pod kamienicą nr 6 (w dokumentacji oznaczony symbolem M11) został rozebrany 25 maja 2015 roku.

W trakcie budowy kanalizacji oraz sieci ciepłej, wykopem przecięto kolejne dwa fragmenty fundamentów nieistniejących kamienic. Oś muru odsłoniętego w trakcie montażu kanalizacji w 2014 roku, biegnie w stronę bocznego wejścia do kościoła parafialnego (fot. 18-21). Strop relikтів zalegał pod współczesną nawierzchnią na głębokości **0,7m**. Szerokość obiektu wyniosła ok. 0,8-1m. Usytuowanie względem osi jezdni można odczytać wyłącznie na podstawie dostępnych fotografii. Stopa fundamentowa wykonana była wyłącznie z kamienia rzecznoego, strop obiektu pokrywała warstwa kamienia wapiennego widocznego w profilu N, bezpośrednio pod warstwą wyrównawczą piasku. Biorąc pod uwagę, że ściana zewnętrzna zachodnia uchwycona została w roku 2013 i nie jest to fundament ściany wschodniej, relikт ten należy uznać za jeden z fundamentów ściany działowej wewnątrz kamienicy.

*Fot. 18, 19. Mur z otoczeków, usytuowany na wprost Pl. Św. Krzyża.
Widok w stronę kościoła p.w. M. Magdaleny i profil S muru*

Fot. 20, 21. Profil N muru badanego przez I. Smajek-Mądrzycką. Podwalinę tworzą otoczaki, powyżej, w stropie zalega warstwa kamienia wapiennego

Fundamenty odsłonięte w trakcie budowy sieci ciepłej w 2015 roku (M13) biegły równolegle do ściany budynku nr 4 i prawdopodobnie wraz z murami badanymi rok wcześniej, tworzyły całość. W dostępnych dokumentacjach nie zawarto planów geodezyjnych, a jedynie informację, że strop reliktyw zalegał na głębokości ok. 0,7m poniżej kostki brukowej (poz. 293,52m n.p.m.), pod wylewką betonową i warstwą piasku. Stopę fundamentową muru zinventaryzowano na poziomie 293,01m n.p.m.

Kolejnym znaleziskiem odkrytym na górnym odcinku ulicy Głębokiej, jest fragment drewnianej sieci wodociągowej biegnącej równolegle do kamienic 1 i 3. Jej obecność zarejestrowano najpierw w roku 2013 podczas nadzoru Z. Jagosz-Zarzyckiej przy przebudowie cieszyńskich wodociągów, przebieg potwierdzono w trakcie badań

sondażowych przy montażu sieci ciepłej w roku 2019 (również nadzór Z. Jagosz-Zarzyckiej). Wykonano wówczas dokumentację fotograficzną wodociągu na odcinku 8m. Spoczywa on stosunkowo płytko, na głębokości 1m (fot. 22, 23). Drewniane rury o średnicy ok. 20-30cm wykonano z drewna iglastego, posiadają wzdłużny, centrycznie wydrążony kanał o okrągłym przekroju i średnicy ok. 10cm, w którym płynęła woda. Poszczególne elementy były scalane żelaznymi tulejami mającymi kształt krótkiej rury z okrągłymi kołnierzami na obu końcach. Jako, że w profilu E sondażu nr 1 zachowała się warstwa utwardzenia z kamienia otoczkowego można sądzić, iż rury spoczywały zaledwie ok. 30cm pod ówczesną nawierzchnią.

Fot. 22, 23. Sieć wodociągowa odkryta pod kamienicą nr 1 w 2019 r.

Fot. 24. Fragment rury wodociągowej z nadzoru I. Smajek-Mądrzyckiej w roku 2014

Pomimo ogromnej skali zniszczeń historycznych nawarstwień w tej części ulicy, w trakcie budowy kanalizacji udało się archeologom zarejestrować pozostałości dawnego osadnictwa. Na wysokości kamienic nr 6-8 oprócz warstw z materiałem nowożytnym uchwycono jednostki stratygraficzne z materiałem z ok. drugiej połowy XIII-XV wieku ale także z ok. XII-XIII wieku. Oprócz ceramiki naczyniowej odkryto w tym rejonie 2 wędzidła żelazne, żelazny nożyk oraz przedmiot ołowiany. W trakcie nadzoru A. Jaskota odsłonięto fundamenty piwnic wysuniętych poza aktualne obrysy budynków, należące do kamienic nr 10 i 13. wykonane były głównie z kamienia nieregularnego, a reperowane w późniejszych okresach cegłą i cementem.

III Ulica Głęboka od Starego Targu do ul. Zamkowej

Inny fragment sieci wodociągowej odsłonięto podczas prac kanalizacyjnych w roku 2014, na wysokości kamienicy nr 17 i głębokości ok. 2m (fot. 24). W wydobytym fragmencie tkwiła żelazna złączka. Z części drewna odcięto próbkę do datowania

dendrochronologicznego. Wynik uzyskany w trakcie badania nie jest jednoznaczny, ponieważ w pierwszej analizie uzyskano datę ścięcia drzewa po 1254 roku, co wydaje się mało prawdopodobne. Muzeum Śląska Cieszyńskiego, w którym zdeponowano kłodę, pobrało drugą próbę i przekazało do powtórnego badania, które wykazało zupełnie inną, XIX- wieczną datę ścięcia drzewa. Należy przyjąć, że odkrywane w ciągu ulicy Głębokiej drewniane rury wodociągowe pochodzą z XVIII i XIX wieku.

Technologia budowy kanalizacji polegała przede wszystkim na wykonywaniu przewiertów, dlatego też wykopy otwarte były punktowe- w miejscu osadzenia wiertnicy i miejscu budowy studni. Wykopy w środkowym i dolnym odcinku ulicy posiadały znaczne głębokości, dochodzące do 4m. Sieć lokowano w calcu- warstwach łupku wapiennego, osadach ilastych i żwirach polodowcowych. Fragmentarycznie zachowane nawarstwienia nowożytnie głównie z ok. drugiej połowy XVI do pierwszej połowy XVIII wieku, zarejestrowano w wykopach na wysokości budynków nr 15, 18, 44 i 62. Z dostępnej dokumentacji fotograficznej można wnioskować, że na wysokości kamienicy nr 18 odsłonięto również kamienne fundamenty podcieni, których strop zalega bezpośrednio pod utwardzeniem ulicy (fot. 25, 26). W nielicznych profilach wykopów widoczne były rdzawe nawarstwienia przepalanej gliny, cegły z rozbiórki oraz brunatna mierzwa z materiałem organicznym lub popiołem. Znajdują się one poniżej 0,9m głębokości.

Fot. 25, 26. Wykop kanalizacyjny pod kamienicą nr 18, kamienne fundamenty podcieni

W trakcie ubiegłorocznej inwestycji przy budowie sieci cieplnej wraz z przyłączami do budynków, od zbiegu z ul. Olszaka do ul. Zamkowej zadokumentowano 7 sondaży ustalonych z ŚWKZ oraz przebieg wykopu liniowego (lokalizację sondaży dołączono do ekspertyzy w aneksie). Cztery sondaże (nr 4, 9, 10 i 14) nie przyniosły jakichkolwiek odkryć, ponieważ wykopy prowadzono w warstwach zasypowych. Fragmentarycznie zachowane nawarstwienia kulturowe, zadokumentowano w sondażu nr 7 na głębokości 1,5m (fot. 27), nr 8, nr 15 wykonanym w ulicy Zamkowej oraz w wykopie liniowym pod kamienicą nr 59. Wykopy pod przyłącza wykonywano w warstwach gruzu budowlanego, będącego efektem destrukcji wysokich chodników i kamiennych podcieni. Żadna z opisanych wyżej inwestycji nie przyczyniła się do odsłonięcia reliktyw studni umiejscowionej pierwotnie w dolnym odcinku ul. Głębokiej, przy kamienicy nr 56.

Fot. 27. Na głębokości 1,5m uchwycono brunatne nawarstwienia historyczne z reliktem drewnianym w profilu E (być może drewniane utwardzenie drogi?). Powyżej, na głębokości 1,2m zachował się poziom utwardzenia z kamienia rzeczno

Fot. 28. Fragmenty konstrukcji podziemnych podcieni przy kamienicy nr 49

Informacje ogólne na temat inwestycji ziemnych

przewidzianych w projekcie rewitalizacji ul. Głębokiej

Projekt rewitalizacji ulicy Głębokiej w ramach zadania „Szlakiem Cieszyńskiego Tramwaju - Rozwój Transgranicznej Turystyki” wiązać się będzie z robotami ziemnymi, które mogą przyczynić się do destrukcji nawarstwień lub obiektów historycznych. Kluczowym dla opracowania analizy archeologicznej jest określenie stopnia ingerencji w partię gruntu w trakcie inwestycji. W projekcie przewiduje się¹:

1. Wymianę nawierzchni jezdni o długości ok. 400m wraz z budową odwodnienia ulicy;
2. Budowę 21 odcinków kanalizacji deszczowej;
3. Rozbiórkę murków zlokalizowanych wzdłuż pierzei południowej i budowę schodów terenowych;
4. Modernizację oświetlenia.

1. Przebudowa i wymiana nawierzchni jezdni, chodników i placu św. Krzyża

Ulica Głęboka od ul. Menniczej do Rynku pozbawiona zostanie rozdziału wysokościowego na jezdnię i chodnik. Na pozostałym odcinku chodnik będzie wyniesiony o 10cm od poziomu jezdni. Planowany jest demontaż dotychczasowego utwardzenia i wymiana podbudowy, następnie odtworzenie nawierzchni chodników z płyt granitowych, a jezdni z bruku porfirowego pochodzącego z rozbiórki. Szerokość jezdni wynosić będzie od 4m do 6,3m. Chodnik biegnący wzdłuż południowej pierzei ul. Głębokiej poszerzony zostanie o 1,2m od pierwszego projektowanego stopnia schodów

¹ Przy tworzeniu ekspertyzy korzystano z projektu budowlanego „Remont i przebudowa Rynku, ulicy Głębokiej oraz fragmentu ulicy Zamkowej od skrzyżowania z ulicą Głęboką do Mostu Przyjaźni, jako odtworzenie trasy i oznaczenie szlaku cieszyńskiego tramwaju”, PALMETT sp. z o.o. sp.k. ul. Wybieg 4, 00-788 Warszawa.

terenowych. W ciągu ulicy Głębokiej odwodnienie zapewnione zostanie przez ścieki obniżone o 2cm ułożone w ciągu z dwóch rzędów kostki porfirowej, w których zlokalizowane będą wpusty. Drenaż usytuowany zostanie pod krawężnikami oraz ściekami po dwóch, zewnętrznych stronach jezdni.

Wymiana nawierzchni chodnika i jezdni na odcinkach z rozdziałem oraz bez rozdziału na dwie strefy wiązać się będzie z pracami ziemnymi prowadzonymi do głębokości maksymalnej **80cm**, w miejscu przebiegu drenażu ok. **1,1m**. Konstrukcja nawierzchni składać się będzie z: płyt granitowych i kostki porfirowej ułożonej na 3cm podsypki cementowo-piaskowej, poniżej zastosowana zostanie podbudowa zasadnicza z kruszywa łamanego stabilizowanego mechanicznie o miąższości 20cm oraz podbudowa pomocnicza lub warstwa mrozochronna o miąższości 40cm.

Inna koncepcja dotyczy Pl. Św. Krzyża, którego nawierzchnię stanowi bruk z kamienia rzeczno-łamanego ułożonego krótszymi bokami „na sztorc”. W tym wypadku projekt przewiduje demontaż bruku i korytowanie do **35cm** głębokości, w celu wykonania podbudowy zasadniczej o miąższości 20cm składającej się z kruszywa łamanego stabilizowanego mechanicznie oraz 15cm betonu cementowego. Kamień rzeczny o szerokości 10-17cm będzie osadzony w świeżym, niestężonym betonie. Podsumowując, demontaż wraz z korytowaniem w obrębie placu wymagać będą ingerencji do głębokości ok. **0,5m**.

Ściany istniejących budynków usytuowanych wzdłuż inwestycji zabezpieczone zostaną membraną kubelkową. Przy wjazdach w strefę zamieszkania zaprojektowano wyniesienia zlokalizowane m.in. od strony ul. Matejki, Olszaka, Browarnej i Sejmowej.

2. Budowa kanalizacji deszczowej

Projekt przewiduje wykonanie 21 przyłączy kanalizacji deszczowej za pomocą wpustów drogowych (WD5-WD24 oraz WD30) do istniejących kolektorów deszczowych zlokalizowanych w ciągu ulicy Głębokiej. Przyłącza lokowane będą również u wylotu ulic Menniczej (WD10), Starego Targu (WD30), ul. Olszaka (WD20) i Pl. Św. Krzyża (WD22). Wpusty drogowe osadzone zostaną na głębokości **1,5m** i połączone z kanałem przebiegającym na głębokości maksymalnej **4,5m** w dolnym odcinku ulicy Głębokiej oraz ok. **2m** w górnym odcinku. Długość odcinków jest zmienna, od 1,40m do 7,55m, w przypadku WD18- 11,55m.

3. Rozbiórka murków zlokalizowanych wzdłuż pierzei południowej i budowa schodów terenowych

Wzdłuż dawnych arkad projektuje się rozbiórkę wystających ponad poziom chodnika murków oraz budowę w ich miejscu schodów terenowych. Schody oraz remontowane fragmenty murów mają zostać wykonane z materiału identycznego co ciąg pieszy. Przewidziano zachowanie historycznych walorów budynków oraz ich bliskiego otoczenia, m.in. poprzez zachowanie istniejących stopni przy wejściach do budynków. Nie przewiduje się ingerencji w istniejące fundamenty.

4. Modernizacja oświetlenia ulicznego w ul. Głębokiej i na Pl. Św. Krzyża

Oświetlenie drogi będzie zrealizowane istniejącymi latarniami ulicznymi usytuowanymi w chodniku przy pierzei północnej ulicy oraz na Pl. Św. Krzyża. Większość z nich zostanie jednak przesunięta w nowe lokalizacje, są również zaprojektowane nowe punkty. Zasilanie oświetlenia odbywać się będzie za pomocą kabli osadzonych w rowach

o głębokości **0,7m**. W czterech miejscach (przy nr 64, 49, 13 i 3) sieć poprowadzona zostanie również w poprzek ulicy Głębokiej

Wnioski z przeprowadzonej analizy dokumentacji

archeologicznej oraz projektu rewitalizacji ulicy Głębokiej

Najbardziej newralgicznymi i przypuszczalnie obfitującymi w odkrycia obiektów archeologicznych rejonami, są Plac św. Krzyża oraz górny odcinek ulicy Głębokiej, od Rynku do ul. Olszaka.

Biorąc pod uwagę, że w trakcie poprzednich inwestycji wyeksplorowano z rejonów skrajnych placu 11 jam grobowych zawierających kilkanaście pochówków, w środkowej jego części może spoczywać ich znacznie więcej, do kilkudziesięciu. Badane szkielety zdeponowane były na głębokości poniżej 1,2m, jednak stropy jam grobowych były zauważalne już na poziomie 0,7-0,8m. Licznie znajdowane były również skupiska kości przemieszanych, będące efektem poprzednich prac ziemnych w rejonie kościoła.

Jeżeli wymiana nawierzchni z kamienia rzeczno oraz montaż oświetlenia na Placu św. Krzyża ingerować będzie do 0,5-0,7m w głąb nawarstwień, mogą zostać odkryte luźne kości ludzkie oraz być może stropy jam grobowych. Prawdopodobne wydaje się również odkrycie fundamentu muru klasztornego oddzielającego cmentarz od ulicy. Jego przebieg wyznaczają ściany frontowe kamienic nr 3 i 5.

W górnym odcinku ulicy Głębokiej, w rejonie wylotu ul. Olszaka oraz naprzeciwko placu, możliwe jest odsłonięcie w odległości ok. 5 od ściany budynku nr 4, fundamentów kamienicy wyburzonej w roku 1912. Na ich przedłużeniu w kierunku zachodnim jeden z filarów tzw. Diabelskich Podcieni został rozebrany w 2015 roku. Trudno określić, czy pozostałe dwa istnieją, prawdopodobnie nie, ponieważ nie zarejestrowano ich w czasie nadzorowanych prac ziemnych.

W trakcie rewitalizacji, nie wydaje się prawdopodobne odkrycie drewnianego wodociągu, ponieważ spoczywa on na głębokości poniżej 1,0m a planowane korytowanie

ma być wykonane do 0,8m. Ingerencję w głębsze nawarstwienia, również historyczne, przewiduje się w trakcie budowy kanalizacji deszczowej.

W środkowym i dolnym odcinku ulicy Głębokiej, zapewne odkrywane będą fundamenty nieistniejących podcieni oraz wysokich chodników. Mało prawdopodobna jest ingerencja w nawarstwienia średniowieczne, ponieważ zalegają one 1,2-1,5m poniżej obecnego poziomu użytkowego.